

Egy marslakó lánya és egy kései "marslakó" - páros interjú

írta: Janguli

Egy olyan kis ország, amelyet a térképen is csak nagyítóval lehet megtalálni; amelynek lakói olyan nyelvet beszélnek, amit senki sem ért, a 20. században számos zsenit adott a világ tudományának. Közülük ötöt – az amerikai atomprogram kulcsfiguráit: **Neumann Jánost, Szilárd Leót, Teller Edét, Kármán Tódort és Wigner Jenőt** – éppen a fentiek miatt „marslakókként” szoktak emlegetni. Egyikük lánya, **Marina von Neumann** arra vállalkozott, hogy egy később született marslakóval, **Lovász László akadémikussal** beszélgessen - matematikáról és minden másról.

NOL: Mióta ismerik egymást?

LOVÁSZ LÁSZLÓ: Ha jól emlékszem, a Neumann János születésének centenáriuma alkalmából rendezett 2003-as budapesti akadémiai ünnepségen találkoztunk először. Legutóbb tavaly, a Princeton Egyetemen, ahol vendégprofesszorként egy évig dolgoztam.

NOL: Mi jut eszükbe a gyerekkorukból?

MARINA VON NEUMANN: Kétéves voltam, amikor szüleim elváltak. A válás után egy évet Budapesten töltöttem a nagymamámnál, ő tanított meg arra az egyetlen magyar mondatra – „Nagyon szeretek magyarul beszélni, csak nem tudok sokat” –, amelyre a mai napig emlékezem. (A kiejtése is tökéletes. – a szerk.) Válásuk után a szüleim szerződésben rögzítették, mikor melyiküknél leszek. Ezt a szerződést a mai napig a páncélszekrényemben őrzöm.

A középiskola kezdetéig a szünidőket apámnál töltöttem – ha éppen nem volt elfoglalva, mert rengeteget utazott belföldön és külföldön –, az iskolai időszakot pedig anyámnál. Am ahogy eljött a középiskola ideje, váltottam. A nyarak anyámmal, a tanulás hónapjai apám felügyelete alatt teltek. Az intellektuális érésem szempontjából meghatározó években apám nyilván kézben akarta tartani, felügyelni akarta a fejlődésemet. Pedig anyámnak is zseniális képességei voltak. Valószínűleg úgy gondolták, hogy a későbbi életem szempontjából ez a jó megoldás.

LOVÁSZ LÁSZLÓ: Mikor tudatosodott, hogy édesapja a rendkívüli képességű emberek közül is kitűnik?

MARINA VON NEUMANN: Azt hiszem, a II. világháború vége felé, tehát kilenc-tíz éves koromban éreztem, hogy a háborúval kapcsolatos ügyek nagyon lefoglalják. **Mindent megtett azért, hogy ez a háború mielőbb, a szövetségesek győzelmével érjen véget.** Természetesen azt nem tudtam, pontosan mit is csinál, csak azt láttam, hogy folyton tárgyal, dolgozik, vagy éppen Nagy-Britanniába repül titkos küldetésre. Ahogy teltek az évek, számomra is világossá vált, hogy az apám rendkívüli matematikus. De ő számomra elsősorban apa volt, aki sok viccet mesélt, akivel sokat nevtünk. De most meséljen ön a gyerekkoráról.

LOVÁSZ

LÁSZLÓ: Most a Corinthia Hotelben beszélgetünk. Nem messze innen, a Hegedűs Gyula utcában nőttem fel. Apám sebész volt, aki azt szeretne volna, ha én is erre a pályára megyek, de nem volt ellenére, amikor kiderült, hogy az én világom a matematika. A budapesti **Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Gimnázium speciális matematika tagozatára** jártam, majd az **ELTE matematikus** szakán végeztem. Életem meghatározó szakasza volt ez a néhány év, elsősorban fantasztikus tanárainknak köszönhetően.

NOL: Professzor úr, önnek a Fazekas nemcsak érettségét adott, a feleségét is az osztályban ismerte meg. Máig kitartottak egymás mellett. Mi a titkuk? ...

MARINA VON NEUMANN: Ne is mondja, tizenhét évesen ismertem meg a férjemet, négy évvel később feleségül mentem hozzá. Egyébként azon a napon ünnepeltük a házassági évfordulónkat, amikor elindultunk Budapestre. **Apámnak egyetlen gyermeke vagyok. Nagyon szigorú volt velem, folyton hangoztatta, hogy végletekig használjam ki a képességeimet.** Azt is világosan értésemre adta, nem tartja helyesnek, hogy 21 évesen férjhez mentem. Kedvelte a férjemet, de attól tartott, hogy a házassággal csökken az esélye annak, hogy jelentős eredményeket érjek el. Sajnos, nem élhette meg, hogy az én esetemre nem igazak az akkori időszak statisztikái. Ha jól tudom, Lovász úr, a felesége is matematikus. Hogyan oldották meg, hogy a gyerekeik ne érezzék megterhelőnek szüleik kiválóságát?

LOVÁSZ LÁSZLÓ: A fiam ezt a pályát választotta, PhD-hallgató a Massachusetts Institute of Technology-n (MIT). A másik három más utat választott. Az egyik lányom bölcész, a másik kettő közgazdász. Tehát nem erőltettük rájuk a matematikát.

NOL: Ön miért nem lett matematikus?

MARINA VON NEUMANN: Azt hiszem, apám örült volna annak, ha én is matematikával foglalkozom, de több oka is van annak, hogy nem ezt választottam. Az egyik, hogy **nem igazán érdekelt a matematika: cikkeiből egy kukkot sem értek.** A másik, hogy apám az volt, aki. Amikor elkezdtem a Harvardra járni, felvettem egy matematikakurzust, s szépen le is vizsgáztam belőle. Nem sokkal később összefutottam a folyosón a matematika tanszék vezetőjével, Garrett Birkhoffal, aki maga is híres matematikus volt, apámmal is írt néhány közös cikket. Azt mondta: ezzel a jeggyel megvédtem a család becsületét. Én meg arra gondoltam: mi lenne a család becsületével, ha esetleg nem a legjobb osztályzatot kapom? Soha többé nem vettem fel matematikai tantárgyat, legalábbis kreditért nem. Sokszor megkérdezték tőlem, hogy apám tanított-e matematikára. Egyszer megkértem, nézze meg, mit csinállok, kezdett magyarázni, de letorkolltam: – Az iskolai tanárom egészen másképp mondta! Ezzel be is fejeződött a kurzusa.

A gyerekeim visszataláltak a természettudományokhoz.

A lányom a Yale Egyetemen oktat, emellett praktizál. **A fiam a Harvard Orvosi Egyetem professzoraként a sejtek közötti üzenetátadás kémiáját kutatja.** De térjünk vissza arra a kérdésre, hogy mi a hosszú házasság titka. Ami esetünkben az, hogy más szakmát művelünk. Én közgazdász vagyok, a férjem az angol nyelv professzora. Emellett egyformán fontosnak tartottuk, hogy ne csak a saját, hanem a partnerünk karrierjét is támogassuk. Ez a szemlélet most sem általános, a múlt század ötvenes éveiben még kevésbé volt az.

LOVÁSZ LÁSZLÓ: A család becsületével kapcsolatban nekünk is van élményünk.

Közgazdászhallgatóként a lányomnak volt néhány matematikai hibája egy dolgozatban. Az egyetemi oktató azt mondta, hogy egy Lovász nem követhet el ilyen hibákat. A lányom sarkon fordult, és soha többé nem ment vissza arra az egyetemre. A Princeton Egyetemen doktorált irodalomból. Feleségem az ELTE docenseként ment nyugdíjba a számítógép-tudományi tanszékről, tehát neki sem csak a négy gyerek felnevelése jutott. Az kétségtelenül igaz, hogy a külső szemlélő számára az én pályám sikeresebbnek tűnhet, de az én sikereim nélküle mit sem érnek.

NOL: Neumann János szerint az embernek kutya kötelessége használni, maximálisan hasznosítani azokat a képességeket, amelyekkel megáldotta őt a sors. De lehet egy életen át csúcsra járva élni?

MARINA VON NEUMANN: Nem érdekelte, hogy milyen területen, de megkövetelte, hogy törjem magam. A tudományban sok a bizonytalanság, sok a kényes helyzet, de csodálatos terület. Ez viszi előre a világot. **Nem jelentett számomra nagy terhet, hogy apám Neumann János volt. Talán azért, mert nő vagyok.** Ha fiúnak születtek, biztosan sokkal nagyobb elvárások lettek volna velem szemben. Nem az apám, a társadalom részéről. Csak azért, mert férfi vagyok.

LOVÁSZ LÁSZLÓ: Sokan azt mondják, hogy nem élhet az ember folytonos készütségben. A tehetség valóban teher, mert szinte rákényszerít a környezet a teljesítményre. Ennek ellenére vannak jó és kevésbé jó évek. Van, amikor minden összejön, máskor zsákutcába kerül az ember, s az a jobbik eset, ha észreveszi. A matematikában néhányszor megtapasztaltam azt a különleges érzést, hogy olyan kérdésekre tudtam válaszolni, amire korábban senki. Hasonlóan különleges helyzet, ha az ember egy addig kevésbé ismert területen mélyed el. Tudni azt, hogy te jársz ott először, nos, ez is különleges élmény.

NOL: Mit jelent önnek Neumann János?

LOVÁSZ LÁSZLÓ: Egy különleges előd, aki a 20. század matematikájában meghatározó szerepet játszott. Vele nem találkozhattam, de a század másik magyar matematikus géniuszával, Erdős Pállal középiskolásként megismerkedhettem, és később is gyakorta találkoztunk. A két zseni nélkül más volna a matematika és más volna a számítógép-tudomány. Számos tudományos közleményem Neumann János és Erdős Pál munkásságához köthető, az ő eredményeiken alapul.

MARINA VON NEUMANN: A Neumann János Számítógéptudományi Társaság szegedi konferenciáján arról beszéltem, hogy apám a saját szakterületén nem bizonyult jó prófétának. Azt hitte, hogy a számítógépet elsősorban a tudományban – például időjárás-előrejelzésre – és katonai célra fogják használni. Nagyon meglepődne, ha tudná, hogy a fejlett világ majd minden otthonában van ma már számítógép. Azon viszont mulatna, ha arról hallana, hogy a számítógépes játékok megrontják a fiatalokat. 1955-ben a Fortune folyóiratban írott cikkében elképzelhetőnek tartotta, hogy az emberiség még 1980 előtt elpusztítja önmagát. Ez szerencsére nem következett be, de sokat teszünk azért, hogy a jóslat beteljesüljön. Sokak szerint apám pesszimista volt, szerintem realista, mert tisztában volt az emberiség gyöngéivel.

NOL: Mit csinált Nixon elnök mellett?

MARINA VON NEUMANN: A gazdasági tanácsadó testületének voltam tagja két éven keresztül, majd jött a Watergate-botrány, és lemondtam. A testület tagjai döntően egyetemi szakemberek, akik néhány éven át dolgoznak ott, majd visszatérnek az egyetemre.

LOVÁSZ LÁSZLÓ: Ez politikai vagy szakmai megbízás volt?

MARINA VON NEUMANN: Akkor ez a munka a szakmáról szólt. Ma nagyon nehezen találni olyan kormányzati munkát, amit ne az éppen aktuális politikai erő szimpatizánsára bíznanak. Lojalitás mindenkéfelett.

NOL: Mit jelent önöknek Magyarország?

MARINA VON NEUMANN: A szüleim szülőföldjét, de én már az Egyesült Államokban születtem, amerikai vagyok. Figyelem, hogy mi történik ebben az országban, de engem minden a tengerentúlra köt. 1989-ig fel sem merült, hogy Magyarországra látogassak. A szocializmus számomra nem jelentett 'hívószót'.

LOVÁSZ LÁSZLÓ: Yale Egyetemen, kutatóként a Microsoftnál, de nem merült fel bennem, hogy hazát váltsak. A gyerekeim mások. Ketten itthon élnek, ketten az Egyesült Államokban. ...

NOL: *A marslakó lánya* címmel írt könyvet. Magyarul is megjelenik ez a munka?

MARINA VON NEUMANN: Már készül a fordítás. Nagy örömmre sok száz angol nyelvű példányt dedikálhattam a magyaroknak. **De tudják, hogy miért hívták marslakónak az apámat és négy másik magyart: Szilárd Leót, Teller Edét, Kármán Tódort és Wigner Jenőt? Mind az öten részt vettek a Manhattan-programban, amelynek célja az atombomba előállításán ügyködő nácik megelőzése volt. Egy alkalommal a program tudósai sörözés közben arról beszéltek: hogyan lehet az, hogy egy olyan kis ország, amit a térképen is csak nagyítóval lehet megtalálni, és amelynek lakói olyan nyelvet beszélnek, amit senki sem ért, ennyire sok zsenit adott ennek a programnak. Mire valaki bedobta: ezek nem is emberek, hanem marslakók.**

*

MARINA VON NEUMANN

1935. március 6-án született New Yorkban.

Közgazdász, a Michigan Egyetem professzora. A Radcliffe College (a „női Harvard”, amikor még nők nem járhattak az elit egyetemre) elvégzése után (1956) a Columbia Egyetemen szerzett PhD-fokozatot 1962-ben. 1973–74-ben Richard Nixon amerikai elnök gazdasági tanácsadó testületének tagja. 1977–87 között a Council on Foreign Relations igazgatója. Jelenleg is több kutatóhely és cég igazgatóságának tagja. Egy fia és egy lánya született, férje Robert Freeman Whitman, az angol nyelv professzora.

LOVÁSZ LÁSZLÓ

1948. március 9-én született Budapesten.

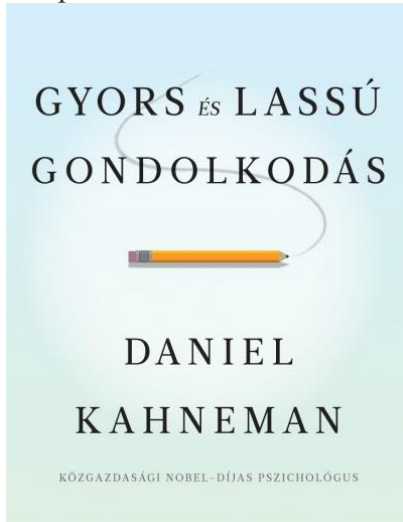
Matematikus. 1962-től 1966-ig a budapesti Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Gimnázium speciális matematika tagozatára járt. Három egymást követő évben lett aranyérmes a matematikai diákolimpián. A számítógép-tudomány világhírű kutatója. Széchenyi-nagydíjas, **Kiotó-** és **Wolf-díjas** egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. A Wolf-díjat a kombinatorika, az elméleti számítógép-tudomány és kombinatorikus optimalizálás terén elért kiemelkedő eredményeiért kapta 1999-ben. 2006–2011 között az Eötvös Loránd

Tudományegyetem Matematikai Intézete igazgatója. 2007–2010 között a **Nemzetközi Matematikai Unió (IMU)** elnöke. Négy gyermek édesapja, felesége Vesztergombi Katalin matematikus.

MARINA VON NEUMANN AJÁNLJA

KÖNYV: **DANIEL KAHNEMAN** - GYORS ÉS LASSÚ GONDOLKODÁS

A Nobel-díjas közgazdász gondolkodásról vallott nézetei feje tetejére állítják eddigi elképzeléseinket.

FILM: BENH ZEITLIN - A MESSZI DÉL VADJAI, 2012

A világtól egy gát által elválasztva, elfeledett, de erős közösségben él a hatéves Hushpuppy, aki megmenti a világot.

ZENE: FRANZ SCHUBERT - PISZTRÁNG ÖTÖS

A mű megszületésében állítólag a szekszárdi bor is szerepet játszott.

LOVÁSZ LÁSZLÓ AJÁNLJA

KÖNYV: RICHARD DAWKINS - AZ ŐS MESÉJE: ZARÁNDOKLAT AZ ÉLET HAJNALÁHOZ

Hatalmas ívű leírás az élet történetéről.

FILM: JIRÍ MENZEL - AZ ÉN KIS FALUM

Bán Jánossal a főszerepben. Csöndes, derűs, de mély bölcsességet sugároz.

ZENE: BEETHOVEN - VII. SZIMFÓNIAJÁNAK MÁSODIK TÉTELE

Forrás: NOL